

ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΤΕ

Ομιλία του κ. Φίλη Αρναούτογλου, Αντιπροέδρου Συμβουλίου Επικρατείας ε.τ.

Ευχαριστώ πολύ την «Κίνηση Πολιτών». Σπεύδω να διευκρινίσω ότι όσα θα ακούσετε από μένα απευθύνονται όχι σε νομικούς, και μάλιστα εξειδικευμένους, που θα τα θεωρούσαν ίσως απλοϊκά, αλλά σε πολίτες υπεύθυνους που πρέπει να γνωρίζουν και θέλουν να μάθουν. Αντιμετωπίζω δε το θέμα κατ' εξοχήν από πλευράς ΣτΕ, όπου πέρασα πάνω από 40 χρόνια.

Από παλιά, πολλά έχουν λεχθεί περί ισότητας. Αφήνοντας κατά μέρος τους αρχαίους και τον Απόστολο Παύλο, ας θυμίσω ότι η Γαλλική Επανάσταση αμέσως μετά την liberté, διακήρυξε την égalité. Δεν θα μπορούσε, λοιπόν, το Σύνταγμά μας να υστερεί. Και, πράγματι, σε ένα από τα πρώτα άρθρα του, στο άρθρο 4, διατυμπανίζει ότι «οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου». Ωραία κουβέντα, αναμφισβήτητα. Που καταρχήν σημαίνει ότι ο νόμος οφείλει να μας αντιμετωπίζει όλους χωρίς διακρίσεις. Όμοιες καταστάσεις με τον ίδιο τρόπο. Όχι, βέβαια, ότι απαγορεύεται κάθε διάκριση, πρέπει, όμως, να είναι δικαιολογημένη. Σημαίνουν, άραγε, αυτά ότι έτσι η ισότητα των Ελλήνων είναι κατοχυρωμένη ;

Εκ πρώτης όψεως η απάντηση θα έπρεπε να είναι ασφαλώς καταφατική. Γιατί, με άλλη του διάταξη το Σύνταγμα κατοχυρώνει τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων από τα δικαστήρια. Τα υποχρεώνει να μην εφαρμόζουν νόμο που κρίνουν αντισυνταγματικό. Εμ, καλά, θα μου πείτε, τότε τι ανησυχείς ; Μόλις αυτά, και ειδικότερα το ΣτΕ, σωστό κυνηγόσκυλο, μυριστούν αντισυνταγματικότητα, μια χαριστική διάταξη, δεν θα αρνηθούν την εφαρμογή της, δεν θα την σταματήσουν ;

Δυστυχώς, τα πράγματα δεν είναι έτσι απλά..... Πρωτ' απ' όλα, γιατί, απ' ευθείας προσφυγή κατά νόμου η έννομη τάξη μας δεν προβλέπει.

Έστω, λοιπόν, ότι νόμος ορίζει, -ας χρησιμοποιήσω ένα χονδροειδές παράδειγμα, ώστε να είναι κατανοητό- ότι όσοι έχουν γαλανά μάτια απαλλάσσονται του φόρου. Δεν υπάρχει στην έννομη τάξη μας δικαστήριο στο οποίο θα μπορούσε κανείς να προσφύγει κατά της διάταξης αυτής καθαυτής. Η μόνη περίπτωση να ελέγξουν τα δικαστήρια την συνταγματικότητά της θα ήταν να προσβληθεί ενώπιόν τους μια πράξη που εκδόθηκε κατ' εφαρμογή της.

Αλλά, και πάλι, προσφυγή του κάθε πολίτη κατά μιας τέτοιας πράξης κατ' επίκληση της ισότητας και της ισονομίας, το δίκαιό μας δεν τη δέχεται. Αν, λοιπόν, ένας φιλόνομος πολίτης ζητήσει την ακύρωσή της κατ' επίκληση του ότι στηρίζεται σε χαριστική διάταξη, τα δικαστήρια θα του πουν «Κι' εσένα, τι σε νοιάζει ;» και θα του απορρίψουν την αίτηση «ελλείψει εννόμου συμφέροντος».

Μόνον αν η πράξη αυτή θίγει κάποιον και αυτός προσφύγει στο δικαστήριο, υπάρχουν, πράγματι, ελπίδες να ελεγχθεί η συνταγματικότητά της. Αν, για παράδειγμα, αφού παρέλαβα τους γαλανομάτες, μια διάταξη ορίζει ότι επι

ισοβαθμίας σε διαγωνισμό πρόσληψης δημοσίων υπαλλήλων, αυτοί προτιμώνται, ασφαλώς οι υπόλοιποι θα έχουν έννομο συμφέρον να προσφύγουν στο δικαστήριο κατά του διορισμού γαλανομάτη, και τότε θα ελεγχθεί η συνταγματικότητα της διάταξης.

Υπό την προϋπόθεση, όμως, ότι όσοι προσέφυγαν, τήρησαν τους κανόνες περί παραδεκτού της αίτησής τους, καταβάλλοντας παράβολο, παριστάμενοι με δικηγόρο, κλπ.

Αλλά είναι δυνατόν, ο πολίτης που θίγεται, να μην αντέχει τα δικαστικά έξοδα ή να είναι αμελής και να μην προσφύγει. Είτε η αίτησή του να είναι τυπικά απαράδεκτη λ.χ. ως εκπρόθεσμη.

Ή, στο κάτω- κάτω της Γραφής, μπορεί να μην υπάρχει τρίτος. Γιατί, διόλου δεν αποκλείεται μια διάταξη να είναι χαριστική για κάποιον, χωρίς, παράλληλα, να θίγει και κάποιον άλλο. Τότε, το νομοθετικό ρουσφέτι μπορεί να ζει και θα εφαρμόζεται «εις τους αιώνας των αιώνων».....

Εκτός αν το θέμα απασχολήσει τα δικαστήρια κατά τύχη. Όπως, κάτι που ίσως θυμούνται οι παλαιότεροι, συνέβη με τους περίφημους «τριμηνίτες»: στην δεκαετία του '70, ο νόμος είχε ορίσει ότι όσοι έχουν μεταπτυχιακό τίτλο, κάνουν στρατιωτική θητεία 3 μηνών την εποχή που όλοι οι άλλοι έκαναν περί τους 30.

Αναμφισβήτητα, αν κάποιος που είχε κάνει πρώτα θητεία και μετά μεταπτυχιακό, στρεφόταν κατά της απαλλαγής ενός τριμηνίτη, το δικαστήριο θα του απέρριπτε την αίτηση «ελλείπει εννόμου συμφέροντος».

Μόνον όταν το ΥΕΘΑ διαφώνησε με έναν ενδιαφερόμενο ως προς το κατά πόσο το δίπλωμά του δικαιολογούσε το τρίμηνο και η σχετική διαφορά ήρθε στο Συμβούλιο της Επικρατείας, δόθηκε στο ανώτατο δικαστήριο «από σπόντα» η ευκαιρία να κρίνει τον νόμο. Και του είπε: «Μα, και δίκιο νάχεις ως προς το μεταπτυχιακό σου, την κανονική θητεία δεν την γλυτώνεις, εφόσον ο νόμος περί απαλλαγής είναι αντισυνταγματικός».

Άλλη παρατήρηση: Τι ακριβώς επιδιώκει, τι ζητάει από το Δικαστήριο ο θιγόμενος από χαριστική διάταξη; Όταν, βέβαια, βάσει αυτής, εκδόθηκε πράξη που τον ζημίωσε ωφελώντας κάποιον άλλο, ζητάει προφανώς την ακύρωση της. Όπως εκείνος που δεν διορίστηκε και στρέφεται κατά του διορισμού του γαλανομάτη, που σας έλεγα. Είναι, όμως, δυνατόν, ο επικαλούμενος την αρχή της ισότητας να το κάνει όχι για να στερήσει τον ωφελούμενο από την χαριστική διάταξη του ευεργετήματός του, αλλά για να ζητήσει την εφαρμογή της και στην περίπτωσή του. Γιατί, με δεδομένο ότι υπάρχει παράβαση της αρχής της ισότητας, αποκατάστασή της νοείται είτε προς τα κάτω, με στέρηση του ευεργετήματος που η χαριστική διάταξη θέσπισε από αυτόν που επωφελήθηκε αυτής, είτε προς τα πάνω, με την χορήγησή του σε εκείνον που το στερήθηκε.

Αυτό είναι το σύνθημα στις μισθολογικές διαφορές. Και μάλιστα παλαιότερα, την εποχή που δέναμε τα σκυλιά με τα λουκάνικα. Όταν, για παράδειγμα, δινόταν στους κλητήρες του πρώτου ορόφου του Υπουργείου ένα επίδομα, οι κλητήρες του δευτέρου ορόφου, προσφεύγοντας στα δικαστήρια με όπλο την αρχή της ισότητας, δεν ζητούσαν, βέβαια, την ακύρωσή του στο πνεύμα του «να ψοφήσει η κατσίκα του γείτονα», για το οποίο, άλλωστε, δεν θα είχαν έννομο συμφέρον. Ζητούσαν την χορήγηση του επιδόματος και σε αυτούς, στο πνεύμα του «δώσε και μένα, μπάρμπα».....

Πώς αντιμετωπίζει τέτοια αιτήματα ο δικαστής ; Ο ρόλος του δεν είναι εύκολος, καθώς η θεωρία του επισήμανε ότι το Σύνταγμα, πέρα από τις περί ισότητας, έχει και άλλες διατάξεις που πρέπει να τύχουν σεβασμού, όπως τις περί του κρατικού Προϋπολογισμού. Ο οποίος, κατ' επίκληση της ισότητας, κινδυνεύει να τιναχτεί στον αέρα.

Στην διαμάχη αυτή ισότητας-Προϋπολογισμού ενώπιον των δικαστηρίων νίκησε κατά κράτος η πρώτη. Γιατί, αν ο Προϋπολογισμός αναδεικνυόταν απόρθητο οχυρό, η ισότητα θα έμενε μόνο στα χαρτιά, θα πήγαινε περίπατο. Επικράτησε, λοιπόν, η λεγόμενη «επεκτατική αρχή της ισότητας». Που, πάντως, συνετέλεσε ουκ ολίγον στα γνωστά δημοσιονομικά μας προβλήματα.

Μια προσωπική εμπειρία : προ 15ετίας, γράφοντας για ένα τιμητικό τόμο, είχα υποστηρίξει ότι, για να αποφεύγονται τέτοια φαινόμενα, καλόν θα ήταν οι όποιες μισθολογικές παροχές να προαναγγέλλονται και να καλούνται όσοι πιστεύουν ότι αδίκως δεν περιλαμβάνονται στους δικαιούχους να εκθέτουν από πριν, επί ποινή απαραδέκτου μελλοντικών τους διεκδικήσεων, τους ισχυρισμούς και τις ενστάσεις τους, δίνοντας την ευκαιρία στο Υπουργείο να κάνει έγκαιρα τις σχετικές διορθώσεις, αλλιώς να σωπάσουν για πάντα, μη δικαιούμενοι να επικαλούνται εκ των υστέρων ανισότητα. Έτυχε τότε να μετέχω της Επιτροπής του Πόθεν Έσχες της Βουλής και να δείξω το άρθρο σε ορισμένους βουλευτές. Περιττό να σας πω τονενθουσιασμό που έδειξαν. Κυριολεκτικά, ανατρίχιασαν.

Άλλη παρατήρηση : Η ισότητα, ως έννοια, έχει πολλά πρίσματα. Και πρέπει ο δικαστής να εξετάσει καλά τα δεδομένα προτού καταλήξει σε συμπέρασμα. Γιατί, για παράδειγμα, το να ορίσει ο νόμος ότι όλοι οι πολίτες πρέπει να πληρώνουν το 10% των εισοδημάτων τους για φόρο φαίνεται εκ πρώτης όψεως απόλυτα συμβατό με την ισότητα. Αν, όμως, σκεφθεί κανένας ότι άλλο βάρος έχει το 10% για αυτόν που έχει ένα 100άρικο και άλλο για εκείνον που έχει 1.000.000, αντιλαμβάνεται την διαφορά. Και καταλαβαίνει γιατί η προοδευτική φορολογία, με βαρύτερο συντελεστή στα μεγαλύτερα εισοδήματα, κρίνεται συνταγματική.

Σε παρόμοια προοπτική εντάσσεται και η λογική των λεγόμενων «θετικών μέτρων», που εισήχθη στην ελληνική νομολογία εξ αφορμής διάταξης που όριζε υποχρεωτική την συμμετοχή μιας τουλάχιστον γυναίκας στα υπηρεσιακά συμβούλια. Τότε κρίθηκε ότι όταν διαπιστώνεται ότι σε βάρος κατηγορίας προσώπων έχουν δημιουργηθεί

τέτοιες διακρίσεις ώστε η απαρέγκλιτη εφαρμογή της αρχής της ισότητας ουσιαστικά παγιώνει και διαιωνίζει μίαν άνιση κατάσταση, είναι θεμιτή η λήψη από μέρους του νομοθέτη κατάλληλων θετικών μέτρων, ώστε να μειωθούν οι ανισότητες και να εγκαθιδρυθεί μια πραγματική ισότητα.

Μια άλλη πτυχή με κάτι που μπορεί να συμβεί στον καθένα μας : τρέχεις στην Εθνική Οδό, ξεπερνώντας το όριο, αλλά σε προσπερνούν άλλοι που τρέχουν πολύ ταχύτερα. Πιάνουν μόνο εσένα που, εύλογα, διαμαρτύρεσαι : Οι άλλοι ; Η ισότητα δεν επιβάλλει να τους τσακώσετε, πολύ περισσότερο που έτρεχαν ταχύτερα ; «Ουκ ισότης εν τη παρανομία», θα σας πει ο δικαστής. Κάτι που μάλλον δεν θα σας πείσει.

Μια άλλη παράμετρος : λέμε «ο δικαστής» σαν να πρόκειται για έναν άνθρωπο. Το ΣτΕ, όμως, αποτελείται από πολλούς Συμβούλους, καμιά 60αριά, τον καθένα με τα δικά του βιώματα και τα δικά του κριτήρια περί ισότητας, οι οποίοι διαρκώς ανανεώνονται καθώς έρχονται και παύονται. Αποτέλεσμα, η νομολογία να μην είναι πάντα σταθερή. Τι σημαίνει αυτό ; Σημαίνει ότι, ενώ το γράμμα του νόμου παραμένει το ίδιο, η εφαρμογή του αλλάζει εφόσον άλλη έννοια του δινόταν πριν και άλλη μετά με αποτέλεσμα εκείνοι που δικαιώθηκαν πριν, δεν δικαιώνονται τώρα, και αντιστρόφως. Κάτι που, επίσης, υπό μίαν έννοια, θίγει την ισότητα.

Το ζήτημά μας έχει πολλές πτυχές, μερικές από τις οποίες επιχειρήσα να σας παρουσιάσω μέσα στο 10λεπτο που μου αναλογεί.

Και κάτι τελευταίο. Ίσως ορισμένοι αναρωτηθούν : αφού τόσα προβλήματα δημιουργεί ο εκ των υστέρων έλεγχος των νόμων από πλευράς ισότητας, γιατί να μην ζητάμε την γνώμη του ΣτΕ πριν αυτοί ψηφιστούν ; Έλα, ντε ! Αλλά δεν νομίζω ότι το κράτος δικαίου περιλαμβάνεται στις προτεραιότητες των αναθεωρούντων το Σύνταγμα. Οι οποίοι περί άλλα υψιπετή τυρβάζουν.....

Σας ευχαριστώ